

© Borgis

Realizacja szczepień zalecanych u dzieci i opinie rodziców na temat tych szczepień

*Edyta Lipska¹, Małgorzata Lewińska¹, Grażyna Górnicka²

¹Studenckie Koło Naukowe przy Klinice Chorób Płuc i Reumatologii Dziecięcej, Uniwersytet Medyczny, Lublin
Opiekun Koła: dr n. med. Grażyna Górnicka

²Klinika Chorób Płuc i Reumatologii Dziecięcej, Uniwersytet Medyczny, Lublin
Kierownik Kliniki: prof. dr hab. n. med. Andrzej Emeryk

RECOMMENDED VACCINATIONS AMONG CHILDREN AND PARENTS' OPINIONS ON VACCINATIONS

Summary

Introduction. Vaccinations are the most effective method for preventing spreading communicable diseases. A vaccination schedule is a series of vaccinations, including basic and recommended vaccinations.

Aim. The aim of this study was to analyse opinions about recommended vaccinations and estimated the coverage of this vaccinations.

Material and methods. Group of 320 patients visited Polyclinic SPSK 4 in Lublin were tested using self-prepared questionnaire in March 2012.

Results. 44% respondents chose recommended vaccinations for their children. The results were statistically significant for the age of children and the most popular vaccination. Among parents of the youngest children, under 10 years old, anti-pneumococci vaccination was the most popular. Parents of children over 11 years old, mostly chose influenza vaccine. The main source of knowledge concerning vaccinations was a doctor (57%). The main reason for decision of resign from recommended vaccination was fear of adverse effects (30%) and high price of vaccination (28%).

Conclusions. Nearly half of children was inoculated with recommended vaccinations. The majority of respondents assessed recommends vaccinations as a good, but this form of protection was not available for part of parents due to high price. The results of the studies conducted shows that parents do not have sufficient knowledge about recommended vaccinations and increasing pro-health awareness is necessary.

Key words: recommended vaccinations, opinions, prophylaxis, children

WSTĘP

Szczepienia ochronne są najbardziej efektywnym działaniem profilaktycznym w walce z chorobami zakaźnymi. Zmniejszają zachorowalność, redukują liczbę powikłań i zgonów, a czasem, jak w przypadku ospy prawdziwej, umożliwiają całkowite wyeliminowanie choroby (1). Dla dzieci w Polsce dostępne są szczepionki bezpłatne (tzw. obowiązkowe), zapewniające największy zakres ochrony, oraz odpłatne (tzw. zalecane), rozszerzające parasol ochronny (2, 3). Realizacja programu szczepień i zakres ochrony zależą od rodziców. Decyzja zakupu szczepień dodatkowych często uwarunkowana jest możliwościami finansowymi, jednak rzetelna informacja o możliwości skorzystania z tych szczepień i o korzyściach, jakie z tego wynikają, mogą ułatwić podjęcie tej decyzji, będącej niewątpliwie inwestycją w zdrowie dziecka (4). Dlatego konieczna jest edukacja rodziców w celu powszechnego

zrozumienia znaczenia prowadzonych działań prewencyjnych i uzyskania społecznego wsparcia dla nich.

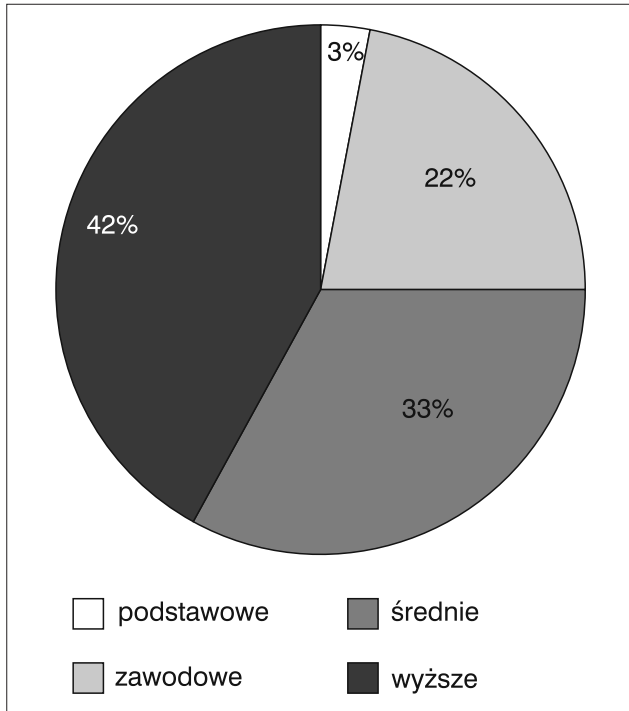
Zarówno lekarze rodzinni, jak i pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej mają obowiązek informowania o dostępnych szczepieniach zalecanych (5, 6).

CEL PRACY

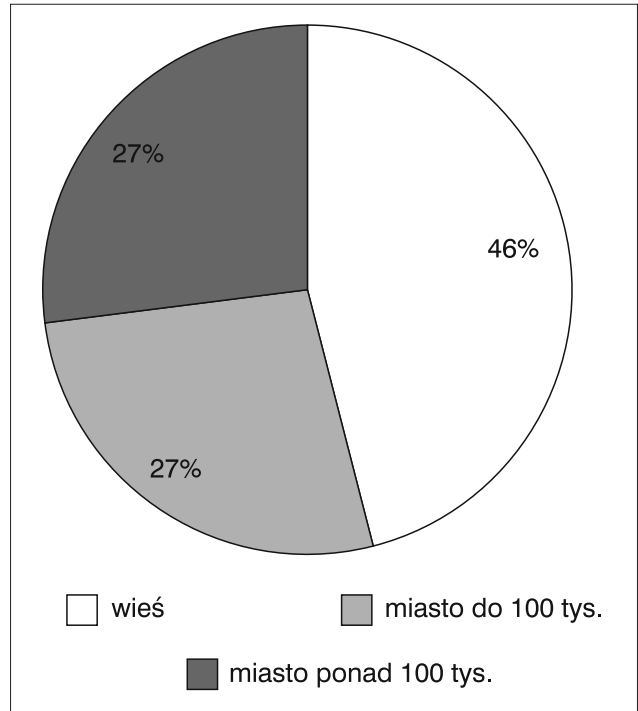
Celem pracy była analiza opinii na temat szczepień dodatkowych i ocena realizacji tych szczepień wśród rodziców dzieci i młodzieży objętych Programem Szczepień Ochronnych (PSO).

MATERIAŁ I METODY

Badanie przeprowadzono za pomocą autorskiego kwestionariusza ankiety w marcu 2012 r. wśród 320 rodziców odbywających wizytę w Poradni Lekarza Rodzinnego w Poliklinice SPSK 4 w Lublinie.

Ryc. 1. Struktura respondentów według wykształcenia.

Ryc. 2. Struktura respondentów według miejsca zamieszkania.

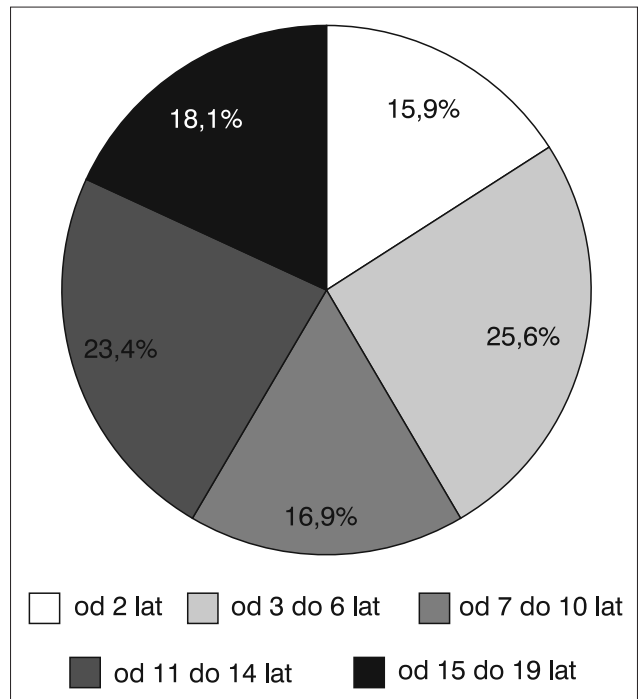
WYNIKI

Wśród badanych 320 osób było 259 matek i 61 ojców. W strukturze wykształcenia największa liczba badanych – 133 (42%), to osoby posiadające wykształcenie wyższe. Wykształcenie średnie miało 107 (33%) rodziców, a zawodowe 70 (22%) badanych, natomiast 10 (3%) opiekunów ukończyło edukację na poziomie podstawowym (ryc. 1).

Spośród ankietowanych 85 osób (27%) zamieszkiwało w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców, podobna liczba – 86 (27%), w miastach do 100 tys. mieszkańców, a 149 (46%) osób to mieszkańcy wsi (ryc. 2).

W badaniu uzyskano dane dotyczące 320 dzieci – 159 dziewczynek i 161 chłopców w wieku od 2 miesięcy do 19 lat (średnia 8,6). Najliczniejszą grupą byli rodzice dzieci między 3 a 6 rokiem życia – 82 (25,6%). Na drugim miejscu znaleźli się opiekunowie dzieci w wieku od 11 do 14 lat – 75 (23,4%), na trzecim osoby mające dzieci od 15 do 19 roku życia – 58 (18,1%), a na czwartym rodzice dzieci między 7 a 10 rokiem życia – 54 (16,9%). Najmniej liczną grupę stanowili rodzice dzieci do 2 roku życia – 51 (15,9%) (ryc. 3).

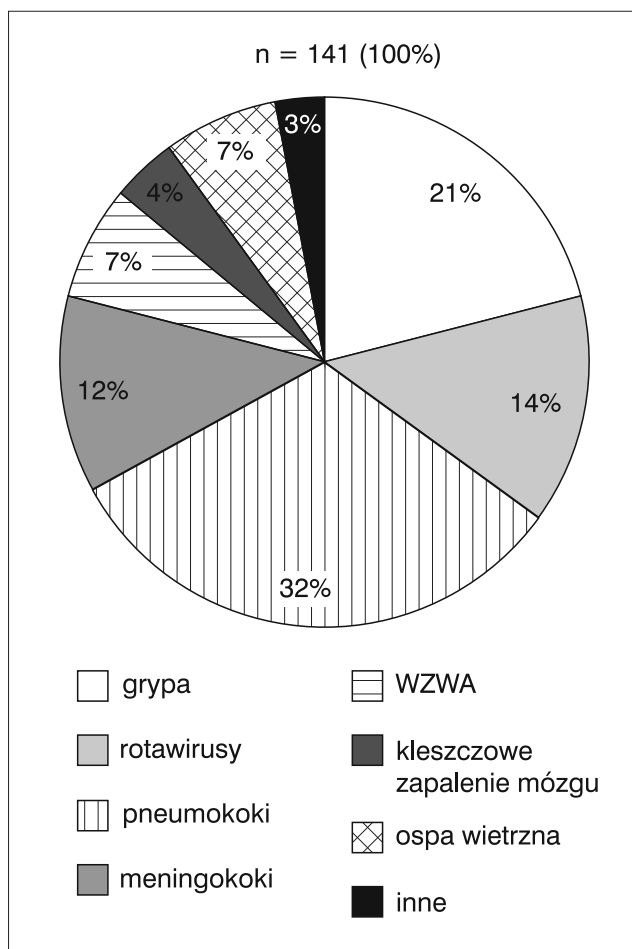
Rodziców zapytano o skorzystanie ze szczepień zalecanych dla dzieci. 141 (44%) ankietowanych poddało swoje dzieci przynajmniej jednemu ze szczepień zalecanych, natomiast 179 (56%) nie skorzystało z żadnego z tych szczepień. W grupie dzieci, u których zastosowano szczepienia dodatkowe, najwięcej, bo 73 (32%) zostało zaszczepionych przeciwko pneumokokom (ryc. 4), przy czym najczęściej stosowano je w grupie dzieci od 3 do 6 roku życia oraz u dzieci do 2 roku życia (ryc. 5). Stwierdzono istotny związek dotyczący korzystania ze

Ryc. 3. Struktura wiekowa dzieci respondentów.

szczepień przeciwko pneumokokom w zależności od przedziału wiekowego ($p < 0,05$) (tab. 1).

Nieco rzadziej, bo w 21% przypadków stosowano szczepienie przeciw grypie. To szczepienie zostało wybrane przede wszystkim przez rodziców nastolatków, tj. u dzieci w wieku od 15 do 19 lat i u dzieci między 11 a

Ryc. 4. Szczepienia zalecane.

Tabela 1. Rozkład liczbowy i procentowy szczepień przeciwko pneumokokom w poszczególnych grupach wiekowych.

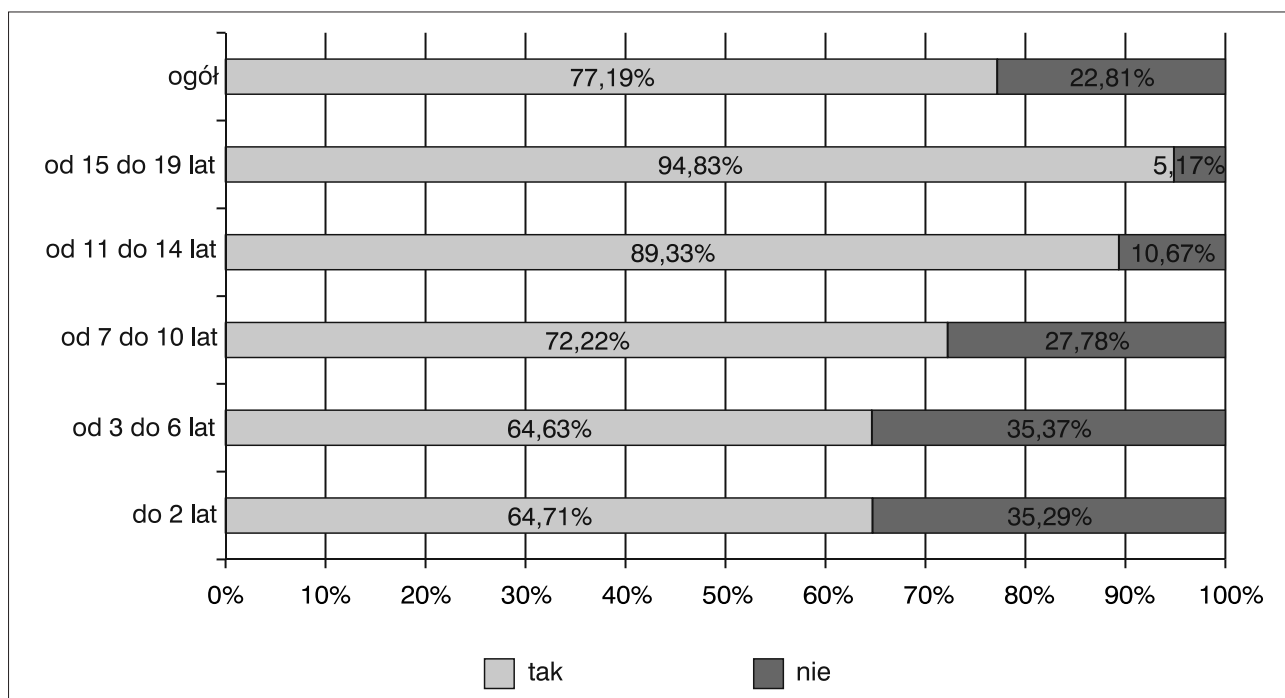
Przedział wiekowy	Pneumokoki		Razem
	nie	tak	
do 2 lat	33 (64,71%)	18 (35,29%)	51
od 3 do 6 lat	53 (64,63%)	29 (35,37%)	82
od 7 do 10 lat	39 (72,22%)	15 (27,78%)	54
od 11 do 14 lat	67 (89,33%)	8 (10,67%)	75
od 15 do 19 lat	55 (94,83%)	3 (5,17%)	58
Ogół	247 (77,19%)	73 (22,81%)	320

Chi² Pearsona: 29,1400, df = 4, p = 0,000007

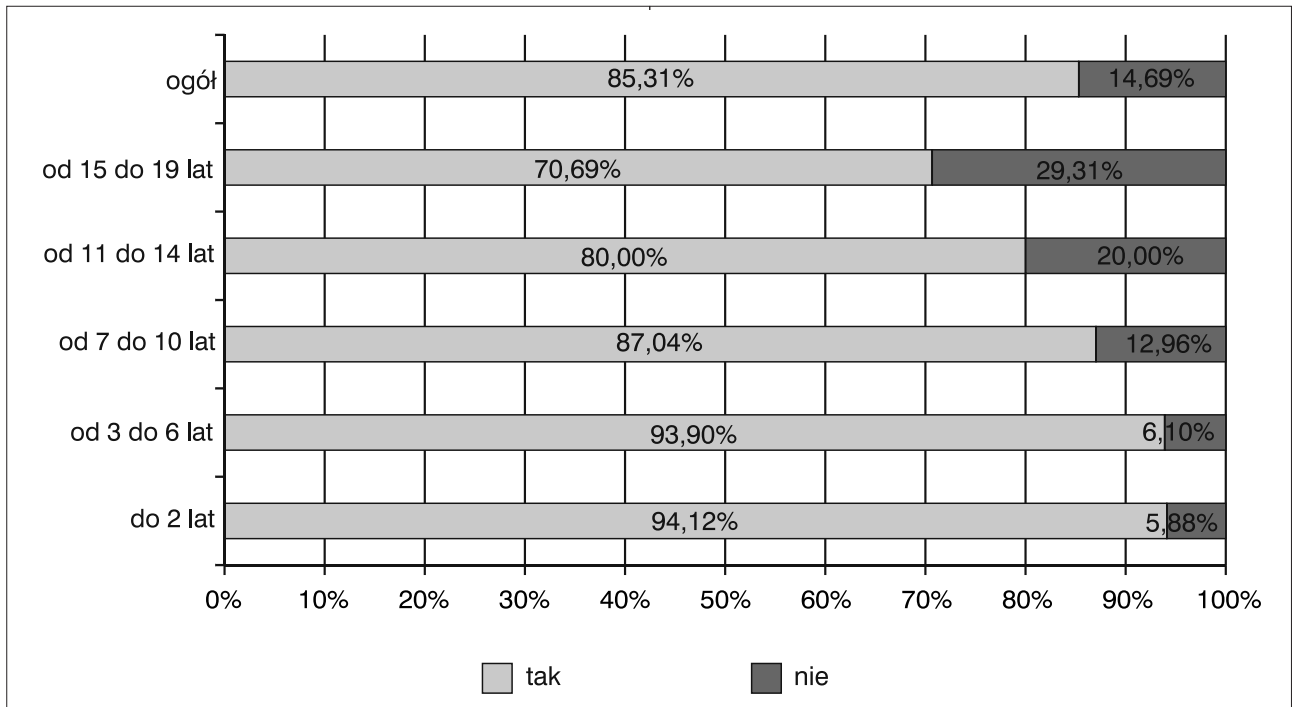
Tabela 2. Rozkład liczbowy i procentowy szczepień przeciwko grypie w poszczególnych grupach wiekowych.

Przedział wiekowy	Grypa		Razem
	nie	tak	
do 2 lat	48 (94,12%)	3 (5,88%)	51
od 3 do 6 lat	77 (93,90%)	5 (6,10%)	82
od 7 do 10 lat	47 (87,04%)	7 (12,96%)	54
od 11 do 14 lat	60 (80,00%)	15 (20,00%)	75
od 15 do 19 lat	41 (70,69%)	17 (29,31%)	58
Ogół	273 (85,31%)	47 (14,69%)	320

Chi² Pearsona: 19,6994, df = 4, p = 0,000572

Ryc. 5. Struktura szczepień przeciwko pneumokokom w poszczególnych grupach wiekowych.

Ryc. 6. Struktura szczepień przeciwko grypie w poszczególnych grupach wiekowych.

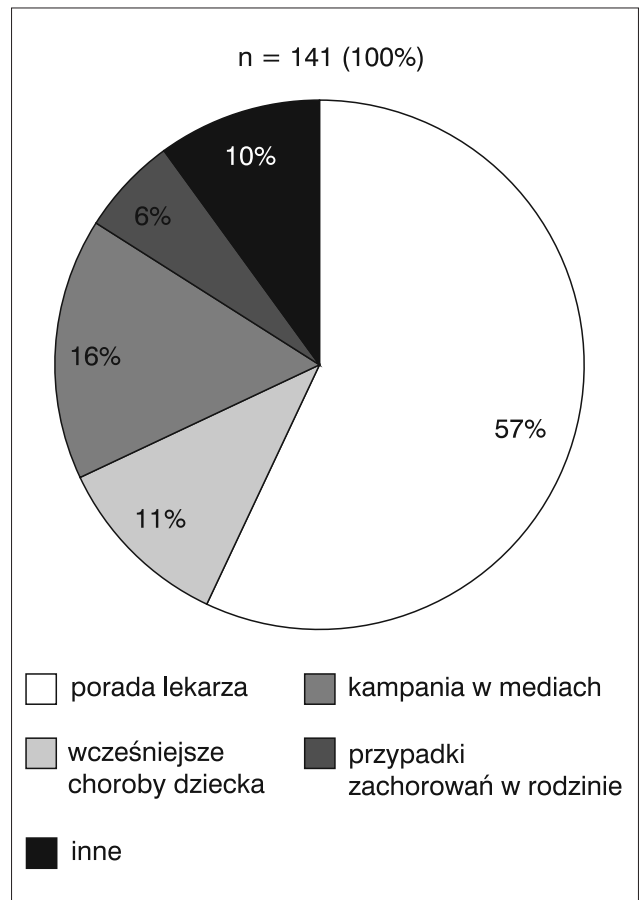
14 rokiem życia (ryc. 6). Tutaj również stwierdzono istotny statystycznie związek między korzystaniem ze szczepień a przedziałem wiekowym (tab. 2).

41 (14%) rodziców zaszczepiło dzieci przeciwko rotawirusom, a nieco mniej (12%) wybrało szczepienie przeciwko meningokokom. Niezbyt często stosowano szczepionkę przeciw ospie wietrznej w WZW typu A – po 7%. Tylko 9 (4%) osób zabezpieczyło swoje dzieci przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu (ryc. 4).

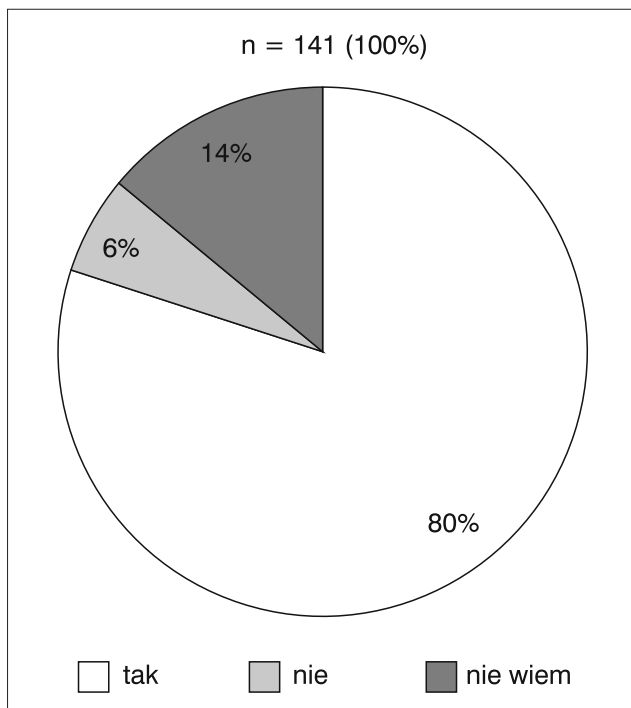
Osoby badane zostały zapytane o powody, dla których zdecydowały się na skorzystanie ze szczepień zalecanych. Okazało się, że najczęściej wpływ na podjęcie decyzji o zaszczepieniu dziecka miała porada lekarza – aż 57% rodziców wskazało taką odpowiedź. 16% ankietowanych przyznało, że kampania w mediach skłoniła ich do zaszczepienia dziecka, 11% rodziców jako przyczynę wskazało wcześniejsze choroby dziecka, a 6% osób przypadki zachorowań w rodzinie. 10% ankietowanych stwierdziło, że zdecydowali się na szczepienie z powodów innych niż wymienione w ankiecie (ryc. 7).

Osoby badane zapytano także o to, czy są zadowolone, że skorzystały ze szczepień zalecanych dla swoich dzieci. Zdecydowana większość – 113 (80%) ankietowanych – deklarowała, że jest zadowolona, a tylko 8 (6%) rodziców było przeciwnego zdania. 20 (14%) rodziców stwierdziło, że nie potrafią określić, czy są zadowoleni z zastosowania szczepień dodatkowych (ryc. 8).

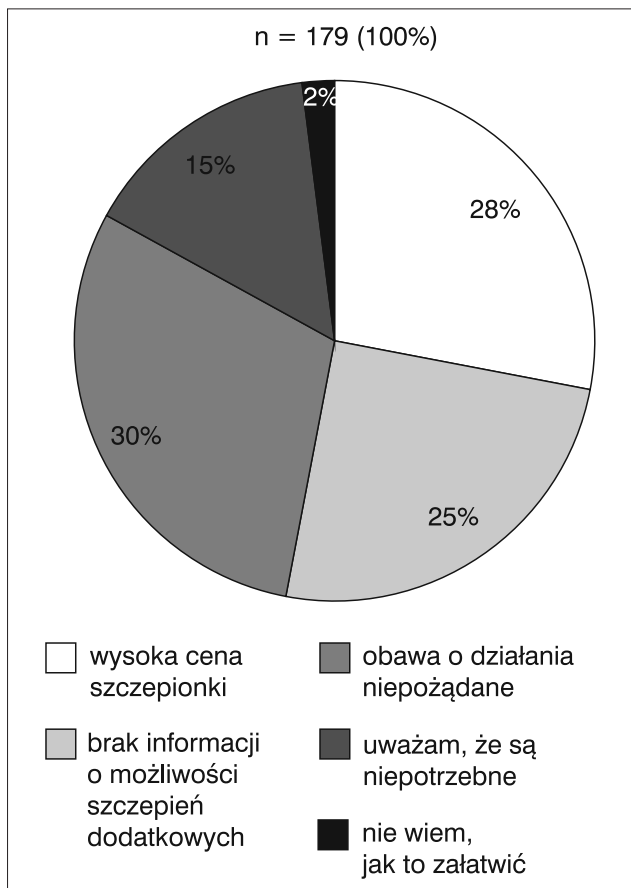
Na pytanie o to, co jest przyczyną odmowy szczepień szczepionkami zalecanymi, 30% ankietowanych, spośród 179 osób, które nie zdecydowały się na te szczepienia u dzieci, podało obawę o działania niepożądane. Niewiele mniej, bo 28% rodziców, nie skorzystało ze szczepień zalecanych z powodu zbyt wysokiej ceny szczepionki.

Ryc. 7. Powody, dla których rodzice zdecydowali się na szczepienia zalecane.

Ryc. 8. Czy jest Pan/i zadowolony/a ze skorzystania ze szczepień zalecanych?

Ryc. 9. Powody, dla których rodzice nie zdecydowali się na szczepienia zalecane.

Aż 56 (25%) ankietowanych twierdziło, że nie uzyskali informacji o możliwości szczepień zalecanych, a 33 (15%) badanych uważało, że te szczepienia nie są potrzebne. 5 (2%) rodziców przyznało, że nie wie, jakie działania należy podjąć, by uzyskać szczepionkę – „nie wie, jak to załatwić” (ryc. 9).

Wszystkich ankietowanych zapytano również, czy zdecydowałoby się na szczepienia zalecane, gdyby były one bezpłatne. Większość – 244 (76%) rodziców – zadeklarowała, że w takim przypadku skorzystałaby ze szczepionek zalecanych. Jednak 76 (24%) osób stwierdziło, że nie zaszczepiłoby swoich dzieci na szczepienia zalecane nawet wtedy, gdy nie musieliby ponosić kosztów związanych z zakupem szczepionki.

DYSKUSJA

Choroby zakaźne stanowią poważne zagrożenie, szczególnie dla najmłodszych dzieci. Nie zawsze przebieg jest łagodny, istnieje ryzyko wystąpienia groźnych powikłań, a nawet zgonu. Szczepienia ochronne są obecnie najbardziej skuteczną metodą zapobiegania chorobom zakaźnym (7). Dają dziecku możliwość wytworzenia odporności wobec potencjalnych patogenów. W miarę rozwoju technologii liczba szczepionek jest coraz większa. Niestety ze względu na ograniczone środki finansowe państwo refunduje tylko część szczepionek tzw. obowiązkowych według aktualizowanego co rok Programu Szczepień Ochronnych (PSO) oraz szczepienia zalecane dla wybranych grup dzieci (8). Rodzice, którzy chcą zapewnić dziecku szerszą ochronę, mają taką możliwość, jednak muszą sami zapłacić za szczepionki.

Jak wynika z ankiet, większość rodziców jest świadoma, że istnieją szczepienia zalecane, jednak nie wszyscy są przekonani co do bezpieczeństwa i skuteczności tych szczepień. Niemal 1/3 badanych, która nie skorzystała ze szczepień zalecanych dla ich dzieci, przyznała, że powodem takiej decyzji była obawa o działania niepożądane. Prawdopodobnie obawy rodziców wynikają z niedostatecznej lub błędnej wiedzy na temat szczepień (9). Szczepionki charakteryzują się wysokim stopniem bezpieczeństwa. Aby nowa szczepionka mogła być zastosowana, poddawana jest szeregowi badań, w wyniku których oceniane jest jej oczyszczenie, immunogenność i skuteczność (10). Obecnie w krajach rozwiniętych choroby zakaźne występują rzadziej, za to coraz częściej pojawiają się przeciwnicy szczepień, szerzący mnóstwo nieuzasadnionych opinii, które podważają bezpieczeństwo i celowość szczepienia dzieci. Nawet najlepiej udokumentowane twierdzenia o bezpieczeństwie szczepień tracą siłę wymowy z wywiadem zrozpaczonej matki w popularnym programie telewizyjnym, oskarżającej szczepienie o śmierć dziecka bądź wywołanie jego choroby (11).

Zaskakuje fakt, że 56% respondentów nie widzi potrzeby stosowania szczepień zalecanych, podczas gdy szczepieniami obowiązkowymi objęta jest prawie cała populacja – wyszczepialność wynosi ponad 95% (12). W przeprowadzonym badaniu ankietowym znacznie mniejszy odsetek rodziców zadeklarował skorzystanie ze szczepień zalecanych w przypadku, gdyby były one bezpłatne. Może to wynikać z błędnego przekonania, że choroby takie jak ospa wietrzna czy grypa mają najczęściej łagodny przebieg i nie noszą ze sobą zagrożenia dla

zdrowia dziecka lub obawy przed zwiększeniem liczby podawanych dziecku szczepionek.

Dla wielu rodziców pragnących poszerzyć ochronę swojego dziecka barierą jest koszt szczepionki – zakup jednej dawki najbardziej popularnej wśród ankietowanych szczepionki przeciwko pneumokokom to wydatek rzędu ok. 250 zł, a pełen schemat szczepienia składa się z 4 dawek (13). Nawet częściowa refundacja szczepień mogłaby się przyczynić do wzrostu wyszczepialności szczepionkami zalecanymi.

Jak wynika z ankiet, część opiekunów decyduje się na zakup szczepionek zalecanych mimo ich wysokiej ceny. Większość z nich jest zadowolona z podjęcia takiej decyzji, co sugerować może przekonanie ankietowanych co do skuteczności szczepień zalecanych, jak też brak wystąpienia u dzieci poważnych powikłań poszczepiennych, których tak bardzo obawiają się przeciwnicy szczepionek.

Badania wskazują, że największy wpływ na podejmowanie przez rodziców decyzji o szczepieniu dziecka ma rekomendacja lekarza. Część osób, która nie skorzystała ze szczepień zalecanych, twierdziło, że nie wiedziało o takiej możliwości, a więc stan wiedzy rodziców na temat szczepień nie jest jeszcze na wystarczająco zadowalającym poziomie. Edukacja zdrowotna realizowana przez pracowników ochrony zdrowia wyraźnie przyczynia się do zwiększenia grupy osób zaszczepionych, dlatego powinni oni rzetelnie informować pacjentów o korzyściach płynących ze szczepień, jak również o minimalnym ryzyku z nimi związanym. Działania profilaktyczne, w tym zachęcanie i przeprowadzanie szczepień ochronnych, są jednym z najważniejszych zadań stojących przed lekarzem pierwszego kontaktu (14).

Jako źródło wiedzy o szczepieniach pacjenci wymieniali także media. Kampanie medialne propagujące szczepienia mogą przynieść wiele korzyści, jak chociażby kampania edukacyjna profilaktyki zakażeń meningokokowych pt. „Stop! Meningokokom!”, która przyczyniła się do wzrostu zastosowania szczepionek przeciwko tym bakteriom. Jednak na mediach spoczywa także ogromna odpowiedzialność, ponieważ szokujący nagłówek lub dramatyczna historia o rzadkim odczynie poszczepiennym może przynieść długotrwały negatywny wpływ na akceptację szczepień przez społeczeństwo.

Oceniając uzyskane wyniki badań, należy stwierdzić, że większość rodziców pozytywnie ocenia szczepienia zalecane. Wielu opiekunów jest w stanie ponieść koszty szczepień, mając na uwadze dobro dziecka. Jednak dla wielu bariera finansowa stanowi główną przeszkodę w dostępie do szczepionek zalecanych, dlatego należy, w miarę możliwości finansowych państwa, rozszerzać listę szczepionek refundowanych.

Analiza zebranego materiału pozwala stwierdzić, że edukacja zdrowotna realizowana przez pracowników ochrony zdrowia i kampanie medialne wyraźnie przyczyniają się do zwiększenia odsetka dzieci zaszczepionych. Jednakże wiedza wielu rodziców jest nadal

niedostateczna, dlatego konieczne jest poszerzenie działań informacyjno-edukacyjnych i przekonywanie do pozytywnego wpływu szczepień zalecanych tak, aby brak informacji lub nieprawdziwe wiadomości na temat szczepień zalecanych nie były przyczyną rezygnacji z uodpornienia dzieci (15).

WNIOSKI

Szczepieniom zalecanym poddawana jest niemal połowa dzieci.

Najczęściej stosowaną szczepionką zalecaną u dzieci do lat 6 jest szczepionka przeciwko pneumokokom, natomiast u dzieci między 11. a 19. rokiem życia szczepionka przeciwko grypie.

Na decyzję o wykonaniu szczepień dodatkowych u dzieci najczęściej wpływ ma porada lekarza.

Aż 30% opiekunów obawia się działań niepożądanych związanych ze szczepieniami.

Cena szczepionek zalecanych dla wielu rodziców jest zbyt wysoka, aż 3/4 rodziców skorzystałoby z tych szczepień, gdyby były one bezpłatne. □

Piśmiennictwo

1. National, State, and Local Area Vaccination Coverage Among Children Aged 19-35 Months – United States, 2011. *Morbidity and Mortality Weekly Report* 2012; 61(35): 689-695.
2. Chybicka A, Dobrzańska A, Szczapa J, Wysocki J (red.): Pierwsze 2 lata życia dziecka. Przewodnik dla rodziców. *Medycyna Praktyczna* 2008; 168-169, 257-259.
3. Jankowski A (red.): *Kompendium pediatrii praktyczne*. Wydawnictwo Cornetis, Wrocław 2010; 485-488.
4. Stefanowicz A, Krajewska M, Kołodziejka A, Wierzbę J: Rola pielęgniarki i położnej w wykonywaniu szczepień ochronnych u dzieci i młodzieży. *Zdr Publ* 2012; 122(1): 95-99.
5. Mroczek B, Rotter I, Szymoniak I et al.: Realizacja szczepień przeciw grypie wśród mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w odniesieniu do wybranych czynników socjodemograficznych. *Fam Med Prim Care Rev* 2011; 13(3): 456-458.
6. Herzog R, Alvarez-Pasquin J, Diaz C et al.: Are healthcare workers' intentions to vaccinate related to their knowledge, beliefs and attitudes? A systematic review. *BMC Public Health* 2013; 13: 154; doi: 10.1186/1471-2458-13-154.
7. Wright P: Miniona dekada w waccynologii. *Med Prakt Pediatr* 2008; 4: 14-18.
8. Haverkate M, D'Ancona F, Giambi C et al.: Mandatory and recommended vaccination in the EU, Iceland and Norway: results of the VENICE 2010 survey on the ways of implementing national vaccination programmes. *Eurosurveillance* 2012; 17(22): 1-6.
9. Blendell RL, Fehr JL: Discussing vaccination with concerned patients: an evidence-based resource for healthcare providers. *J Perinat Neonatal Nurs* 2012; 26(3): 230-241.
10. Panasiuk B, Prokopowicz D: Czy szczepienia są bezpieczne? *Nowa Pediatria* 2006; 4: 86-89.
11. Matkowska-Kocjan A, Szenborn L: Bezpieczeństwo szczepień w świetle najnowszej wiedzy medycznej. *Przewodnik Lekarza* 2010; 13(5): 23-27.
12. Stan sanitarny kraju za rok 2009, www.gis.gov.pl.
13. Komunikat Głównego Inspektora Sanitarnego z dnia 26.10.2011 r. w sprawie zasad przeprowadzania szczepień ochronnych przeciwko chorobom zakaźnym w 2012 roku. *Dz. U. Nr 234, poz. 1570, z 2009 r. Nr 76, poz. 641 oraz z 2010 r. Nr 107, poz. 679 i Nr 257, poz. 1723*.
14. Music T: Protecting patients, protecting healthcare workers: a review of the role of influenza vaccination. *International Nursing Review* 2012; 59: 161-167.
15. Rainey JJ, Watkins M, Ryman TK et al.: Reasons related to non-vaccination and under-vaccination of children in low and middle income countries: findings from a systematic review of the published literature, 1999-2009. *Vaccine* 2011; 29(46): 8215-8221.

otrzymano/received: 25.03.2013
zaakceptowano/accepted: 30.04.2013

Adres do korespondencji:
*Edyta Lipska

Klinika Chorób Płuc i Reumatologii Dziecięcej Uniwersytet Medyczny
Al. Raławickie 1, 20-059 Lublin
tel.: +48 (81) 528-84-00
e-mail: edytalipska1989@o2.pl